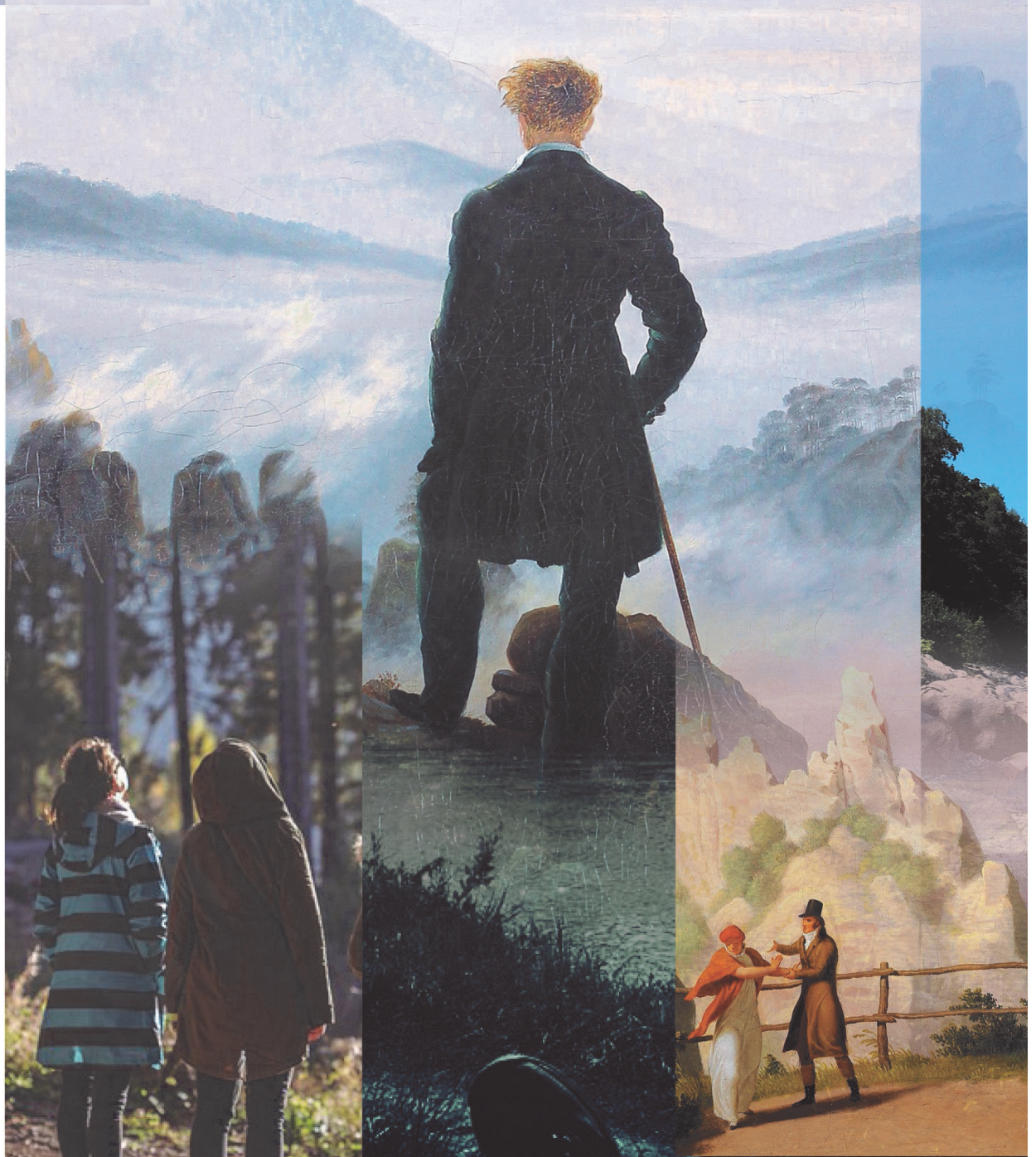

FORSLAG TIL UNDERVISNINGS- FORLØB

FORMÅL OG FÆLLES MÅL

FORMÅL

Projektets formål er, at eleverne, med udgangspunkt i romantikkens naturforståelse, reflekterer over fænomenet ånd samt opnår indsigt i og kan forholde sig til tilværelsens mulige religiøse dimension.

Dette sker via en undersøgelse af forholdet mellem menneske og ånd, som det kom til udtryk i romantikkens skildringer af natur i kunst og litteratur, og som det kommer til udtryk i en bredere kulturel sammenhæng i dag.

Projektet er tværfagligt og inddrager fagene dansk og kristendomskundskab.

I danskfaget arbejdes med elevernes indlevelses-evne i og historiske forståelse af andre perioders udtryksformer.

I faget kristendomskundskab arbejdes med tilværelsens religiøse dimension og derved med et af de centrale emner i fagets kompetenceområde Livsfilosofi og Etik.

KRISTENDOMSKUNDSKAB

Livsfilosofi og etik

- Eleven kan forholde sig til den religiøse dimensions indhold og betydning ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper

Bibelske fortællinger

- Eleven kan tolke grundlæggende værdier ud fra centrale bibelske fortællinger (jf besøget til en lokal kirke)

Kristendom

- Eleven kan forholde sig til, hvad kristendom er og til hovedtræk i kristendommens historie, herunder folkekirkens betydning i Danmark (jf besøget til en lokal kirke)

DANSK

Læsning

- Eleven kan styre og regulere sin læseproces og diskutere teksters betydning i deres kontekst

Fremstilling

- Eleven kan udtrykke sig forståeligt, klart og varieret i skrift, tale, lyd og billede i en form, der passer til genre og situation

Fortolkning

- Eleven kan forholde sig til kultur, identitet og sprog gennem systematisk undersøgelse og diskussion af litteratur og andre æstetiske tekster

Kommunikation

- Eleven kan deltage reflekteret i kommunikation i komplekse, formelle og sociale situationer

Fra den fælles kanon

- Adam Oehlenschläger
- H.C. Andersen

FASE 1 - INTRODUKTION TIL ÅND

Til læreren

I denne fase introduceres eleverne for begrebet ånd, idet de skal reflektere over, hvad ånd er, og hvor den eventuelt findes.

Eleverne introduceres desuden til et begrebsapparat, der kan hjælpe dem med at analysere begrebet ånd.

Ca. 2 lektioner

FORFORSTÅELSE AF BEGREBET ÅND

- Læreren skriver ordet ÅND på tavlen.
- Eleverne taler sammen to og to om, hvad ånd er og finder eksempler fra deres dagligdag, hvor ordet optræder på en eller anden måde.

Eksempler kunne være:

Holdånd - Korpsånd - Stakåndet - Indånd - Livsånd - Skytsånd - Plageånd
Åndssvag - Åndsformørket - Åndsforladt - Ånds-nærværende - Åndsfælle m.fl.

Herefter samles der op på elevernes forskellige bud.

HVOR GEMMER ÅNDEN SIG?

Læreren laver et koordinatsystem (jf. modellen side 26) på gulvet i klassen. Inddelingen kan evt. markeres med snor.

Læreren laver fem sedler, hvor koordinatsystemets fem "steder" skrives:

1. I en højere verden
2. Inden i mig selv
3. I fællesskabet
4. Ånd findes slet ikke
5. I naturen

Læreren beder derefter eleverne placere sig det sted i koordinatsystemet, som de mener udtrykker deres svar på spørgsmålet: *Hvor befinder ånden sig?*

Eleverne kan vælge at stille sig tæt på en af linjerne i koordinatsystemet - eller de kan stille sig midt i feltet mellem de to linjer/udsagn for at markere, at der kan være tale om et "midt imellem".

Når alle har fundet sit ståsted, forklarer eleverne hver især, hvorfor de valgte at stille sig netop der, hvor de gjorde.

Læreren tager et billede af elevernes placering med sin telefon. Billedet gemmes til fase 3, hvor eleverne som afslutning på forløbet igen placerer sig i koordinatsystemet, og det dermed vil være muligt at se, om nogen af eleverne har skiftet holdning til begrebet "ånd" undervejs.

GRUPPEARBEJDE OM ÅND

Mange filosoffer har gennem tiden gjort sig tanker om, hvad ånd var, og hvor den evt. kan findes. I denne opgave skal eleverne arbejde med en række filosofers udsagn om ånd i en sprogligt forenklet version. I det følgende kaldes de udsagn, da de ikke er direkte citater.

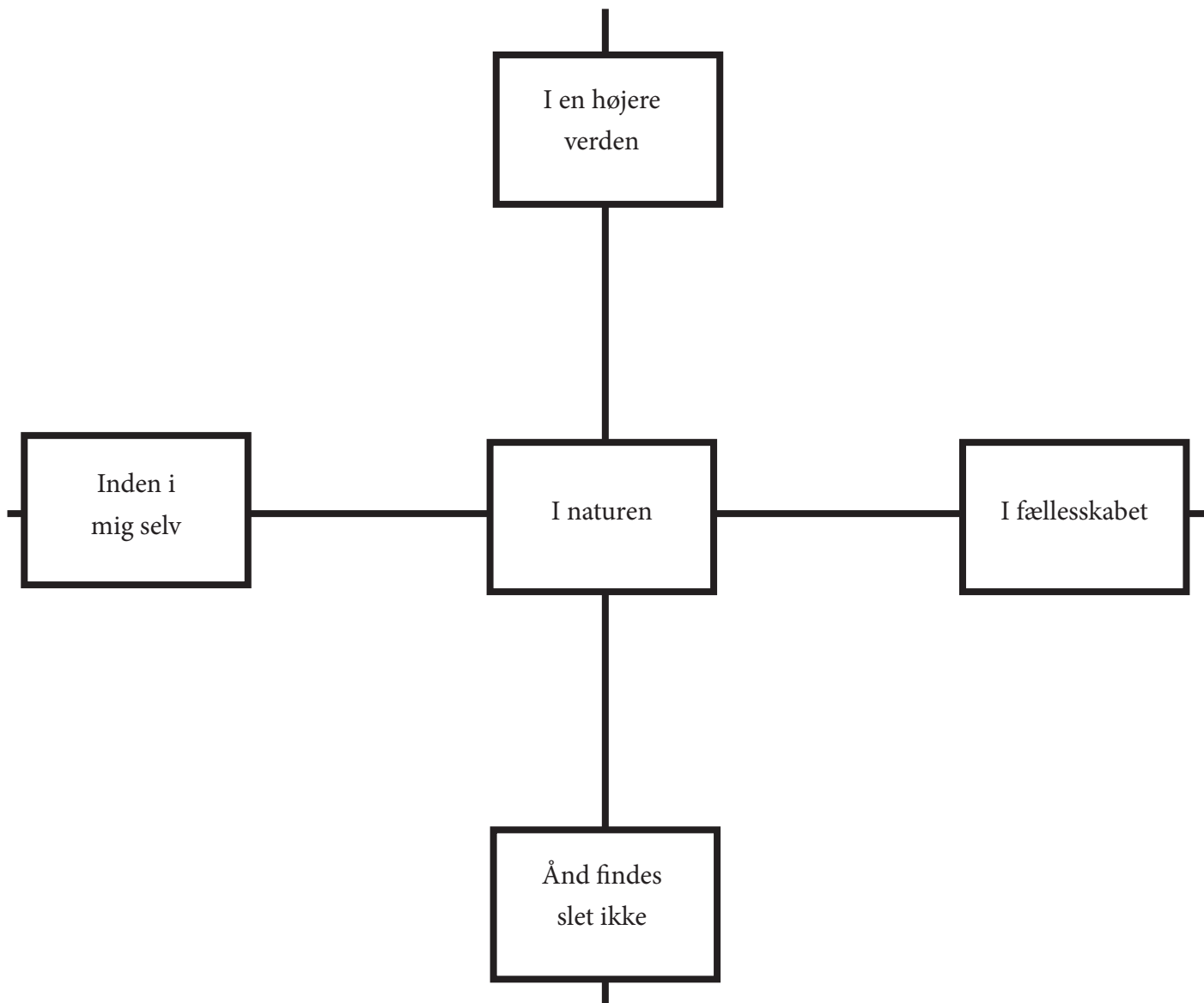
Eleverne inddeles i grupper eller makkerpar. Bilag 1A (jf. side 27) med de forenklede udsagn fra div. filosoffer uddeles til grupperne, som i fællesskab skal diskutere, hvor de mener, at de forskellige filosoffer ville have placeret ånden i koordinatsystemet bilag 1B.

De udfoldede udsagn findes på side 28.

Når eleverne i grupperne er blevet enige, skrives udsagnets nummer ind i koordinatsystemet.

Alternativt kan grupperne forholde sig udvalgte udsagn, som lægges i koordinatsystemet på gulvet. Udsagnene findes i stort format på hjemmesiden.

MODEL: HVOR BEFINDER ÅNDEN SIG?

BEGREBSAPPARATET

Det åndelige i tilværelsen er svært at indfange og få hold på, så man let forstår, hvad det betyder, men det kan blandt andet siges at være kendetegnet ved de ni nøgleord i begrebsapparatet side 22, som beskriver det numinøse: forbløffende, tiltrækkende, utilnærmelig, kraftfuld, overmægtig, ophøjet, afhængighedsskabende, ubegribelig, enhedsskabende og ærefrygtindgydende.

Eleverne ser på illustrationen af begrebsapparatet og arbejder med at definere ordene (bilag 2).

Herefter læser eleverne teksten om det åndelige (bilag 3a) og om begrebsapparatet (bilag 3b) - og undersøger, om deres definitioner stemmer overens med karakteristikken i teksten.

KOPI AF BILAG 1A

<p>Udsagn 1 Ånd er, når mennesket tænker over sin egen måde at tænke på.</p> <p>Platon</p>	<p>Udsagn 7 Ånd er den fornuft, der styrer historiens udvikling frem mod noget bedre.</p> <p>Hegel</p>
<p>Udsagn 2 Ånd er en slags livskraft, der findes i alt på jorden, lige fra sten og ting til mennesker.</p> <p>Schelling</p>	<p>Udsagn 8 Ånd er, når mennesket forstår, at det selv har ansvaret for sit liv og sine handlinger, men at det samtidigt er elsket af Gud, som det er.</p> <p>Kierkegaard</p>
<p>Udsagn 3 Ånd er både det allermindste og det allerstørste. Det findes i et lille atom men også i Gud, som har skabt verden.</p> <p>Ørsted</p>	<p>Udsagn 9 Ånd er det fællesskab, der er mellem mennesker, når de kan mærke, at de er forbundne og gerne vil gøre noget godt for hinanden.</p> <p>Grundtvig</p>
<p>Udsagn 4 Ånd er dét, at mennesker med deres krop og sjæl hænger helt naturligt sammen med resten af verden.</p> <p>Løgstrup</p>	<p>Udsagn 10 Ånd er de uforudsigelige love, naturens udvikling følger: Nogle gange er de stabile, nogle gange forandrer de sig. Det skaber en slags balance.</p> <p>Bateson</p>
<p>Udsagn 5 Ånd er, når det ikke er forstanden men følelsernes og sansernes klogskab, der fortæller mennesket, at der er en sammenhæng i alt i verden.</p> <p>Jørgensen</p>	<p>Udsagn 11 Ånd er de følelser, der griber mennesket, når det møder Gud.</p> <p>Wolf</p>
<p>Udsagn 6 Ånd er, når mennesker gør sig fri af andre menneskers magt, pengenes magt eller religionernes magt. Når mennesker kan bestemme over det, de selv har skabt, men også kan dele det med de, der mangler.</p> <p>Marx</p>	

UDFOLDEDE UDSAGN

<p>Udsagn 1 Ånd er menneskets evne til at filosofere og forstå forskellen på fænomenernes og ideernes verden. Platon (427-347 f.Kr)</p>	<p>Udsagn 7 Ånd er menneskehedens samlede udvikling gennem historien til stadigt højere stadie. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831)</p>
<p>Udsagn 2 Ånden slumrer i stenen, drømmer i planten, vågner i dyret og kommer til bevidsthed i mennesket. Friedrich von Schelling (1775-1854)</p>	<p>Udsagn 8 Ånd er, når mennesket vælger at overgive sig til troen på Gud og vælger at være den, han allerede er. Søren Kierkegaard (1813-1855)</p>
<p>Udsagn 3 Ånd er den evige samlende kraft i naturen, der gemmer sig bag alt det, der forandrer sig. Ånd er "det udelelige", det er Gud. Hans Christian Ørsted (1777-1851)</p>	<p>Udsagn 9 Ånd er det levende ord i fællesskabet, den ene del af menneskets treklang: ånd-sjæl-krop Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872)</p>
<p>Udsagn 4 Ånd er menneskets naturlige indlejring med krop og sjæl i naturen og verden. Knud Ejler Løgstrup (1905-1981)</p>	<p>Udsagn 10 Ånd er dynamiske og uforudsigelige mønstre i relationerne mellem mennesket og biosfæren. Gregory Bateson (1904-1980)</p>
<p>Udsagn 5 Ånd er de anelser, vi har, når vi forener alle vores sanser og evner (= visdom) i vores forståelse af verden. Dorthe Jørgensen (1959-nu)</p>	<p>Udsagn 11 Ånd er den stemthed, vores følelser har, når de møder det hellige, det guddommelige. Jakob Wolf (1952-nu)</p>
<p>Udsagn 6 Ånd er, når mennesket realiserer sin skabende evne gennem arbejdet og opbygger et frihedens rige, hvor få har for meget og færre for lidt. Religion derimod er "opium for folket", der skal aflede menneskets opmærksomhed fra den urimelige fordeling af jordens værdier. Karl Marx (1818-1883)</p>	

FASE 2 - LITTERATUR I ROMANTIKKEN

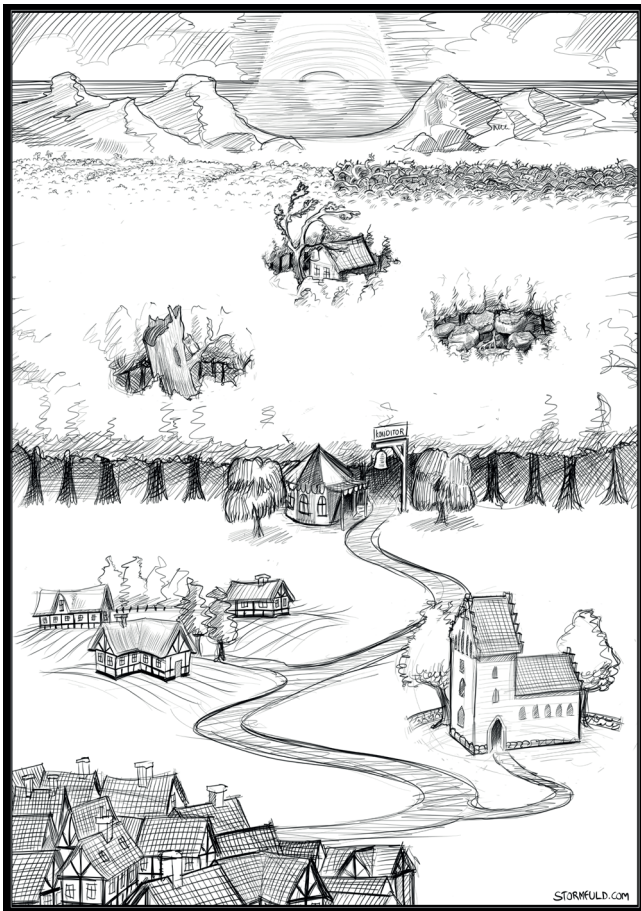
KLOKKEN

Aktiviteten skal bringe eleverne tættere på forståelsen af H.C. Andersens udlægning af ånden i naturen ved, at de fordyber sig i de personligheder, der optræder i eventyret. På den måde kan eleverne gå på opdagelse i de forskellige tilgange til det åndelige.

Eleverne læser/hører *Klokken* af H.C. Andersen fra 1845 (bilag 4A).

Eventyret findes indtalt af skuespiller Morten Hemmingsen på projektets hjemmeside.

Kopi af bilag 4c - kortet til *Klokken*

ANALYSE AF KLOKKEN

Læreren inddeler eleverne i seks grupper og uddelegerer en skyggeopgave (bilag 4B) til hver gruppe.

I skyggeopgaven skal grupperne agere "detektiver", som skygger en eller flere af personerne fra eventyret *Klokken*.

Personerne, der skal skygges, fordeles ud til de forskellige grupper:

1. Verdensklokkeren
2. Byens borgere
3. Konditoren
4. Den fattige dreng
5. Kongesønnen
6. De øvrige konfirmander

Beskrivelse af skyggeopgaven (bilag 4B)

1. Grupperne noterer den skyggede persons ytringer og handlinger i teksten.
2. Grupperne skal give en karakteristik af personens væremåde og underbygge med ord fra teksten.
3. Grupperne skal nu bruge kortet (bilag 4C) til at indtegne deres skyggede persons rute - hvor langt kom personen i sin søgen efter klokken?
4. Gruppernes kort hænges op i klasselokalet ved siden af hinanden, så klassen får et samlet overblik over, hvor langt hver person i fortællingen når.
5. Grupperne skal benytte begrebsapparatet fra fase 1. Er der nogle af begreberne, der kan beskrive personens oplevelse? Hvilke?

Halleluja!

Ifølge netleksikonet denstoredanske.dk betyder ordet *halleluja*: "Lad os prise Jahve!"

Ordet halleluja bruges til at udtrykke religiøs glæde eller lovprisning af Gud (Jahve)- især i bibelske tekster fra Det Gamle Testamente.

Fælles opsamling

Opsamlingen foregår som diskussion i klassen.

Alternativt kan den laves som en dobbeltcirkel eller walk and talk.

1. Hvad hører vi om klokken?
2. Er klokken en materiel genstand - eller snarere en oplevelse, som nogle mennesker kan høre/ opleve?
3. Hvorfor er det mon i skoven (naturen) og ikke i byen (kulturen), at man kan høre klokkellyden?
4. Har I lagt mærke til, at der pludselig er nogen, som synes, at de kan høre klokken inde i byen. Hvad tror I, de hører?
5. Hvorfor tror I, at H.C. Andersen skriver, at det er konfirmander, der vælter ud af kirken for at finde klokken?
6. Hvordan beskrives de voksnes forhold til skoven?
7. Hvem finder klokken? Og hvorfor tror I, at det lige præcis er dem?
8. Læs de sidste syv linjer af historien. Hvordan slutter den? Hvilke ord bruges om klokken og naturen?
9. Hvad er det, kongesønnen og den fattige oplever?
10. Hvad kan forhindre, at man kan finde klokken?
11. Er der nogle af begreberne fra begrebsapparatet, der kan beskrive personernes oplevelser? Hvilke?

Til læreren - om Klokken

H.C. Andersens *Klokken* fra 1850 handler om en "underlig klokkelyd", der høres mere eller mindre tydeligt af de personer, der befolker eventyret. Fra begyndelsen af eventyret understreges det, at klokken er forbundet med noget religiøst eller åndeligt: "Det var som kom lyden fra en kirke dybt inde i den stille, duftende skov; og folk så derhen og blev ganske højtidelige."

Teksten etablerer indledningsvis en række modsætninger mellem by og land, natur og kultur, rig og fattig: I byen er klokkellyden kun svagt til stede,

*Carl Hartmann, Hans Christian Andersen, 1845,
Odense Bys Museer, Wikimedia Commons*

mens den er tydeligere ude på landet. Det træder klart frem, at der er forskel på rig og fattig; de rige folk kører i vogn ud til skoven for at lede efter klokken, og de fattige spadserer. Disse modsætninger og deres funktion uddybes yderligere i fortællingens forløb, hvor vi følger en række konfirmander, der søger efter klokkelysten. Det kræver noget særligt at finde og begribe klokken, og det er ikke alle, der besidder de fornødne egenskaber.

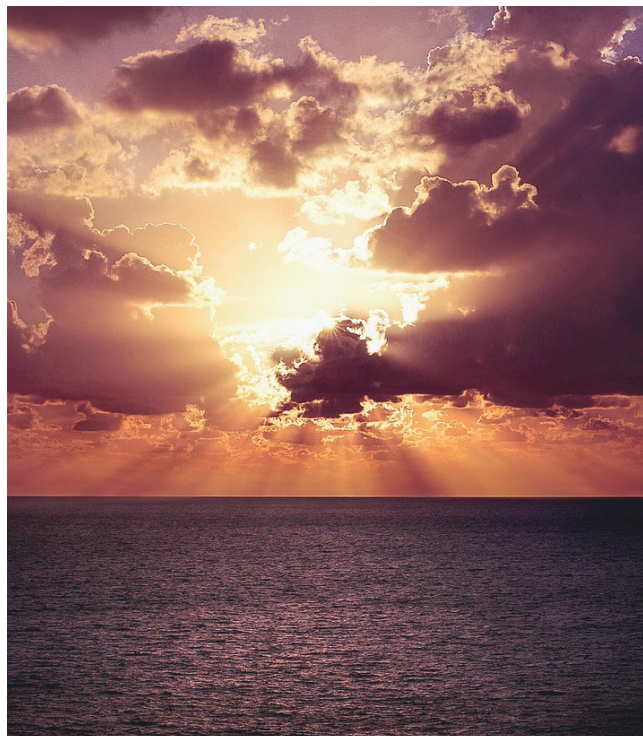
Den fattige dreng og kongesønnen

Nogle konfirmander giver op, omtrent før de er i gang, og lidt efter lidt falder de næsten alle fra. Tilbage bliver kun en kongesøn og en fattig dreng, der ad hver deres vej til slut når frem til klokken. Den fattige dreng møder flest udfordringer, men har alligevel viljen til at fortsætte. For kongesønnen går det lettere, men også han besidder den rette viljestyrke: *"Klokken vil og må jeg finde!"*

Kongesønnen og den fattige dreng kommer fra hvert sit samfundslag. Men det er netop ikke deres sociale baggrund, der afgør deres mulighed for at finde klokken og den åndelighed, den symboliserer. Det gør derimod egenskaber som umiddelbarhed, længsel og intuition. Den sociale forskel på rig og fattig, som vi møder i eventyrets begyndelse, spiller således ingen rolle, når det gælder evnen til at begribe klokken. Til gengæld opstår der et modsætningsforhold mellem de voksne og konfirmanderne og mellem konfirmanderne indbyrdes. Mens nogle mennesker er optagede af materielle ting og derfor opgiver at finde klokken, er den fattige dreng og kongesønnen derimod gjort af den rette støbning. At det netop er to konfirmander, der finder frem til klokken, vidner om, at klokken repræsenterer en kristen åndelighed.

Klokkelyden – Gud i naturen

Fortællingen kulminerer med en scene, hvor kongesønnen og siden den fattige dreng når frem til havet, og selve klokkes væsen træder frem som enheden af ånd og natur. Et mægtigt naturscenario skildres med tydelige kristne referencer: Solen er et alter, himlen en kuppel og naturen en hellig kirke. Dermed peger teksten på, at den ånd, kongesønnen her fornemmer, er lig med den kristne skabergud. Hos H.C. Andersen findes Gud dog ikke længere inde i den kirke, hvorfra konfirmanderne just er

Solnedgang, Pixabay

strømmet. Der er snarere tale om en Gudskraft, der gennemstrømmer naturen. Det træder frem i en scene, hvor kongesønnen oplever en total sammensmeltning med naturen: *"[...] alt smeltede sammen i glødende farver, skoven sang og havet sang og hans hjerte sang med;"*

Her kan man tale om et typisk universalromantisk træk - en organismetænkning, hvor natur og menneske gennemstrømmes af samme ånd i total harmoni.

Til sidst i fortællingen kobles organismetanken og det kristne univers sammen. Det sker i beskrivelsen af mødet mellem kongesønnen og den fattige dreng: *"[...] de løb hinanden i møde og holdt hinanden i hænderne i naturens og poesiers store kirke, og over dem klang den usynlige hellige klokke, salige ånder svævede i dans om den til et jublende halleluja."*

Dermed kan man tale om *Klokken* som en typisk universalromantisk fortælling, hvor natur og menneske er bundet sammen af én ånd. Hos H.C. Andersen er denne ånd af kristent tilsnit, dog er Gud nu at finde i naturen snarere end i kirken.

ROMANTIKKENS LYRIK

Klassen kan i det følgende fortsætte arbejdet med romantikkens litteratur ved at vælge et eller begge digte fra perioden:

- *Indvielsen* af Schack von Staffeldt, 1804
- *Morgen-vandring* af Adam Oehlenschläger, 1805

Ca. 2 lektioner

INDVIELSEN

Eleverne hører *Indvielsen* af Schack Staffeldt læst højt af skuespilleren Morten Hemmingsen.

Indlæsningerne findes på projektets hjemmeside.

Derefter læser eleverne selv digtet med ordforklaringerne (bilag 5A) og arbejder med opgaverne til teksten (bilag 5B).

Der samles op på elevernes arbejde i fællesskab.

Opgaver til *Indvielsen*

- Hvor befinder digterjeg'et i teksten sig?
- Hvordan beskrives naturen? Giv eksempler.
- Hvad oplever jeg'et i strofe 3 – og hvad har det med naturen omkring ham at gøre?
- Er der nogle af begreberne fra begrebsapparatet, der kan bruges til at beskrive jeg'ets oplevelse? Hvilke?
- Diskutér om jeg'et i strofe 4 føler sig som en del af eller adskilt fra naturen.
- Diskutér hvorfor digtet hedder *Indvielsen*.

Til læreren - om *Indvielsen*

Digtet *Indvielsen* er et af de mest læste digte af Staffeldt. I sin samtid stod Staffeldt i skyggen af digteren Oehlenschläger, men han regnes i dag for en af de vigtigste romantiske digtere i Danmark.

Staffeldt er den mest fremtrædende repræsentant for den strømning i universalromantikken, der betegnes nyplatonismen.

Indvielsen gennemsyres således af inspiration fra den græske filosof Platon. Platon opererede med begreberne fænomenernes og ideernes verden.

Alt det jordiske er ikke andet end en afglans af den højere verden, og mennesket er "fanget" i fænomenernes verden og kan kun længes mod en forening af de to størrelser.

Netop splittelsen mellem det jordiske og himmelske eller åndelige kendetegner *Indvielsen*, hvor digterjeg'et udtrykker sin længsel mod en anden verden. Denne længsel overvindes, i hvert fald for en kort bemærkning, idet digterjeg'et modtager et kys fra en muse og derved bliver indviet – som digter.

Foruden den nyplatoniske inspiration har *Indvielsen* også en række romantiske træk lig dem, der optræder i lyrik af digtere som Oehlenschläger og H.C. Andersen.

I digtets første strofe møder vi digterjeg'et siddende på en pynt, idet han skuer ud over vandet. Længslen er fremtrædende fra begyndelsen, idet jeg'et ser "med længsel" ned i vandet.

Derudover springer et typisk romantisk stiltræk i øjnene: Naturbeskrivelsen er præget af besjælinger; himmel, hav, sol og luft tillægges forskellige egenskaber, der tilsammen skaber et billede af en stærkt beåndet natur. Himlen smiler, bølgerne hviler, solen læner sig ned mod havet, hvorved luft og kyst rødner.

I strofe to indtræffer digtets afgørende begivenhed, idet jeg'et nu oplever en åndelig vækkelse eller inspiration beskrevet som en anelse.

Netop anelsen, følelsen og intuitionen er kodeord for den gruppe romantikere, der tillægger kunstneren en særlig adgang til det åndelige. Kunstnere har en særlig evne til at bruge deres sansesapparat og tilgang til det åndelige. Det er netop ideen om digteren som et geni, der kommer til udtryk i digtets anden strofe. Digterens åndelige vækkelse

Schack von Staffeldt, ukendt kunstner og år,
Det Kongelige Bibliotek, portrætsamlingen

beskrives metaforisk som et kys fra en muse, der stiger ned fra himlen.

Nu oplever digterjeg'et naturen ganske anderledes. Besjælingerne af naturen bliver endnu mere kraftfulde: "vindene talte", "Aanderne kaldte". Den længsel der var fremtrædende i strofe ét er overvundet, og der indtræffer i stedet en forening mellem digterjeg'et og den omgivende natur.

Denne sammensmeltning beskrives metaforisk ved at et hjerte slår varmt og kærligt i alt. Med denne metafor giver digtet således udtryk for den typiske romantiske organismetænkning, at al natur er gennemsyret af den samme ånd.

Digtet afsluttes med, at længslen vender tilbage, og digterjeg'et føler sig fanget i den jordiske verden. Kysset fra musen viser sig netop kun at være et glimt af eller en afglans af en højere og mere ideel verden. Med denne afslutning bliver inspirationen fra Platons tanker om en fænomen- og ideverden tydelig.

MORGEN-VANDRING

Eleverne hører de udvalgte strofer fra digtet *Morgen-vandring* af Adam Oehlenschläger læst højt af skuespilleren Morten Hemmingsen.

Indlæsningerne findes på projektets hjemmeside.

Derefter læser eleverne selv digtet i uddrag med ordforklaringerne (bilag 6A) og arbejder med opgaverne til teksten (bilag 6B). Hele digtet findes på bilag 6C.

Der samles op på elevernes arbejde i fællesskab.

Opgaver til *Morgen-vandring*

- Hvor befinder digterjeg'et i teksten sig?
- Find de steder, hvor naturen besjæles i strofe 1 og 5. Hvordan har jeg'et det ude i naturen?
- Hvad sammenlignes blomsterne med i strofe 6?
- Hvad gør det ved jeg'et?
- Hvordan beskrives poeten (digteren) i strofe 11?
- Se på strofe 12. Hvad siger jeg'et om sig selv og blomsterne? Hvorfor skal de takke Gud?
- Diskutér om jeg'et føler sig som en del af eller adskilt fra naturen.
- Er der nogle af begreberne fra begrebsapparatet, der kan bruges til at beskrive jeg'ets oplevelse? Hvilke?

Dankvart Dreyer, *Landskab med solbelyste skyer*, 1844-45,
Statens Museum for Kunst, Public Domain

A. Neumann fra Riepenhausen, farvet trægraving af Adam Oehlenschläger, 1879, WikimediaCommons

Til læreren - om Morgen-vandring

Der er udvalgt en passage af digtet *Morgen-vandring*, som særligt har digterjegets oplevelse af blomsterne og naturen i fokus. Blomsterne besjæles, og digterjeget fortrylles ved synet af dem. Det er således en beåndet natur, der her træder frem. Til slut i uddraget indskriver jeget blomsterne og sig selv i en enhed med naturen: "vi høre tilsammen vi..."

Jeget er altså en del af naturen, hvilket er et typisk universalromantisk træk. Digtet søger mod harmoni og enhed mellem natur, menneske og ånd. I dette tilfælde defineres ånden som en skabergud meget lig et klassisk kristent gudsbillede. Der tales om "Vor skaber" og om at digteren vender sig "fromt til Gud".

I mange andre universalromantiske tekster er ånden imidlertid mere udefineret og forbindes ikke nødvendigvis med den kristne skabergud, sådan som Oehlenschläger gør det i dette digt.

Når digteren her forbinder sig med blomsterne, sker det i forlængelse af en lang passage, der er

udeladt i uddraget. I den passage priser digteren naturen omkring sig og filosoferer over sin egen rolle som digter, mens han taler med blomsterne. I denne samtale distancerer digterjeget sig fra blomsternes ejermand, bondemanden, der blot ser blomsterne som ukrudt på sin mark.

Bonden udgør en del af en bestemt gruppe mennesker, der ikke formår at værdsætte naturen:

*"I arme stakler! Den arme Mand! De arme Mænd!
Som uden salige Glæder kan Gaae Livet hen,
Som ey begriber hvad Gud har gjort,
Som ene veed, At Munden er den nærmeste Port
til Salighed"*

Digteren, derimod, har sans for det, hvilket er en tidstypisk opfattelse blandt de romantiske kunstnere og intellektuelle.

I tidens litteratur indgår der bestemte typer, der har særlig sans for at bruge anelsen, følelsen og intuitionen. Den ene type er geniet (især digtere, men også andre kunstnere), der er særligt disponerede for at sanse og erfare ånden i naturen. Den anden type er mere "uspolet" og kaldes typisk for "naturens muntre søn", den raske knægt eller bondepige, der lever i pagt med naturen ude i bondelandet. Den sidstnævnte type kendes fx fra digtet *Guldhornene* af Adam Oehlenschläger, hvor det ene horn findes af en "mø" og det andet af en jævn bonde, der går og pløjer i marken.

Dermed kan digtet også siges at indeholde typiske nationalromantiske træk, hvor den danske natur prises og forbindes med fordums storhedstid - nemlig vikingetiden, der for romantikere som Oehlenschläger viser sig i glimt rundt om i naturen fx i form af gravhøje og andre oldtidslevn.

I *Morgen-vandring* forsøger digterjeget at indtage en ydmyg position. Han er blot en lille del af Guds store skaberværk. Uddraget af digtet slutter med en opfordring til blomsterne om at lovprise Gud sammen med ham. Samtidig er digterjeget stærkt selvbevidst, idet han fremhæver, at han til forskel fra visse andre typer af mennesker, har en særlig adgang til naturen og dermed det åndelige.

REKLAMÉR FOR NATUREN I ROMANTIKKEN

Fortolkningsopgave

I denne opgave skal eleverne give deres viden om romantikkens syn på naturen et kreativt udtryk via et selvvalgt produkt.

Eleverne skal formidle de centrale pointer fra en af de tekster, de i det foregående har arbejdet med. De skal forsøge at give den besjælede natur, som romantikkens digtere mente kun kunne erfares gennem sansning, anelse og følelse, et moderne udtryk.

Eleverne skal formidle til en fiktiv gruppe naturinteresserede, hvor og hvordan man kunne finde ånden i naturen i 1800-tallet - som en slag reklame for naturen. Reklamen kan fx tage form som en rejsebrochure, en hjemmeside, en plakat eller lignende.

Eleverne kan evt. finde inspiration til opgaven på forskellige hjemmesider - et eksempel kunne være: www.klindetours.dk

Instruktion til læreren

- Eleverne inddeles i grupper med. ca. fire i hver.
- Nedenstående seks felter kopieres, klippes ud og lægges på et bord med den hvide side opad.
- En repræsentant fra hver gruppe kommer op til bordet og trækker en seddel. Gruppen skal derefter reklamere for naturoplevelsen, der kommer til udtryk i den pågældende tekst.

Kopier, klip ud og fordel blandt grupperne

<p><i>Klokken</i> af H.C. Andersen</p>	<p><i>Klokken</i> af H.C. Andersen</p>
<p><i>Indvielsen</i> af Schack von Staffeldt</p>	<p><i>Indvielsen</i> af Schack von Staffeldt</p>
<p><i>Morgen-vandring</i> af Adam Oehlenschläger</p>	<p><i>Morgen-vandring</i> af Adam Oehlenschläger</p>

Instruktion til eleverne (bilag 7)

Inden I går i gang med selve produktet, skal I:

- ... blive enige om, hvor den eller de personer, der oplever naturen i jeres tekst, befinder sig, så I præcist ved, hvilket sted I skal gøre reklamere for.
- ... vælge en titel eller et slogan, hvor ordene "ånd" og "natur" indgår.
- ... vælge den udtryksform, som jeres produkt skal have. Skal det fx være en hjemmeside, en folder, en plakat eller noget andet?
- ... lave et opdigtet interview med den eller de personer, der oplever naturen i jeres tekst. Lad citater fra "interviewet" indgå i jeres udtryk.
- ... diskutere, hvordan personen eller personerne i teksten finder ånden. Omformuler det til en infoboks med gode råd, der kan hjælpe jeres målgruppe/"naturturisten" i deres søgen efter ånden. Infoboksen sættes ind i jeres produkt.
- ... vælge et eller flere kunstbilleder fra romantikken, der kan illustrere naturen det sted, I gør reklame for. På projektets hjemmeside findes der et billedbank, som I kan benytte.

- ... lave en billedtekst til de valgte billeder, der forklarer, hvad billedet forestiller. Et eksempel kunne være: *"Billedet forestiller en bøgeskov på Møn. I forgrunden ses to personer på en skovsti, og i baggrunden anes horisonten med den nedgående sol"*. Skriv også titel, kunstner og årstal på billedet.

Når I er færdige med jeres produkt, skal I præsentere det for jeres klassekammerater.

Fælles afsluttende samtale

- Fik I formidlet den åndelige oplevelse som jegët fra teksten har, i jeres produkt? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- Fik I præsenteret ånden og naturen som noget, "man" har lyst til at opleve? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- Hvis I skiftede kunstbillederne ud med moderne fotografier, ville jeres produkt så kunne "sælge" naturen i dag?

C.W. Eckersberg, Landskab med stente, Møn, 1810, Statens Museum for Kunst, Public Domain

FASE 3 - ÅND OG NATUR I DAG

Fortæl eleverne, at de i det følgende skal undersøge, om de kan finde udtryk for det åndelige i nutidige tekster om naturen.

Når de har arbejdet med de nutidige tekster, skal de sammenligne det, de har fundet frem til, med romantikkens natursyn for at se, om der er en sammenhæng.

Afslutningsvist skal eleverne overveje, om de kan pege på noget, der kan karakteriseres som ånd/åndeligt i deres egen dagligdag.

Ca. 2 lektioner

NATURSYN I DAG

Sæt eleverne sammen i seks grupper. Giv derefter en af nedenstående tekster til hver gruppe. Læreren kan evt. tage hensyn til niveauforskellene ved fordeling af teksterne, da de har forskellig længde og sværhedsgrad.

Teksterne findes som bilag og kan printes fra hjemmesiden.

Teksterne

1. Artikel i *Natur og Miljø*, sep. 2018: "Jeg fandt lysningen i naturen" (bilag 8A)
2. Annonce i *Natur & Miljø*, sep. 2018: "Når naturen kalder" (bilag 8B)
Se også videoklipet med Nikolaj Kirk om Amager Fælled fra 2018 - Tid: 00.00 – 06.35
<https://www.youtube.com/watch?v=okLB-4neK6nk>
3. Blog: "Hvad jeg taler om, når jeg taler om at vandre" (bilag 8C)
4. Naturkanon - baggrund og specifikt om Skagen/Råbjerg Mile (bilag 8D)
5. Uddrag af digtet *Spor efter fugle* af Julie Steen Knudsen (bilag 8E)
6. Digtet *Uden titel* af Britta Sandquist (bilag 8F)

Grupperne skal læse den udleverede tekst og tage stilling til nedenstående spørgsmål, som findes på bilag 8G.

Opgaver til naturteksterne

- Hvordan skildres naturen i jeres tekst? Hvad lægges der vægt på i beskrivelsen? Er naturen fx vild, opdyrket eller andet?
- Understreg det, som I mener, er de vigtigste ord i teksten.
- Hvad opnår man ved at omgås naturen ifølge jeres tekst?
- Er der nogle af ordene fra begrebsapparatet, som på en eller anden måde optræder i teksten? Hvilke?
- Synes I, at man, med baggrund i ordene fra begrebsapparatet, kan tale om en åndelig dimension i den måde, jeres tekst beskriver naturoplevelsen? Hvorfor eller hvorfor ikke?

Der samles op på gruppernes besvarelser i plenum.

Klippe, Pixabay

Til læreren

Teksterne er udvalgt, fordi de på forskellige måder viser, hvordan vi ser på naturen i dag, og hvordan mennesker og natur påvirker hinanden.

Der kan overordnet tales om tre indbyrdes afhængige natursyn:

1. Naturen som truet af menneskets påvirkning og nærmest under afvikling.
2. Naturen som udtryk for noget autentisk og ægte og derfor ”bedre” jo mere uberørt den er – fx set i forhold til byen.
3. Naturen som rekreativ og helende for sjæl og krop.

Til læreren - om de seks tekster

1. Artikel i *Natur og Miljø*, sep. 2018:
”Jeg fandt lysningen i naturen” (bilag 8a)

Artiklens hovedperson har fundet styrke i naturen efter en alvorlig hjernerystelse og sygemelding fra et arbejde, hvor hun mærkede et stigende pres. Hun finder en umiddelbar mening i naturen, som hun havde glemt, og kan, som hun selv siger, i mødet med den ”*slippe forventningerne til mig selv og angsten for ikke at blive rask igen*”. Hun udtaler bl.a.: ”*Skoven omslutter mig. Det, at jeg ikke kan se*

udgangen, bliver en helt konkret påmindelse om, at naturen er større end os. Jeg kan ikke andet end at overgive mig til den. Skoven er som en katedral. Den er et rum, der er større end mig, end egoet. Her er det ligesom let at slippe al stræben og ambitioner”.

2. Annonce i *Natur & Miljø*, sep. 2018:
”Når naturen kalder” (bilag 8b) + videoklip med Nikolaj Kirk om Amager Fælled.

Annoncen er for et efterårskursus på Krogerup Højskole i samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening. Billedet forestiller ”naturkrigeren” Nikolaj Kirk. På kurset kan deltagerne bl.a. være med til at ”*vække naturens magi*”, de kan undersøge, hvordan ”*vi genfortryller et kontrolleret kulturlandskab*” og ”*gør op med håbløsheden i klimakrisens tidsalder*”.

I videoen fra et møde for Amager Fælleds Venner taler Nikolaj Kirk mod Københavns Kommunes byggeplaner på Fælleden. Han taler om den gamle strandengs unikke natur, som i hans optik er udsat for et samfundsvigt; ikke mindst fra politikernes side, som ikke ved noget om betydningen af biodiversitet.

København er andet end parker, fortsætter han, og ridser scenariet op for resten af fælledens plante-

Vejen, Pixabay

og dyreliv, hvis det planlagte byggeri med plads til 5000 beboere bliver en realitet. Kirk mener dog, at den folkelige opstand og mediedækningen er et positivt tegn på, at sejren er i hus.

3. Blog: "Hvad jeg taler om, når jeg taler om at vandre" (bilag 8c)

Vandring (underforstået: i naturen) er bloggerens passion, hendes "safe space", hvor hun får plads til at være sig selv i modsætning "til livet i storbyen, hvor tingene godt kan gå lidt for hurtigt".

Hun vil gerne dele sin passion med andre - ikke bare det at gå men alle de bagvedliggende aspekter såsom, at hun tænker bedre og får "destinationerne helt ind under huden" og "et tilhørsforhold til stederne, som er mere autentisk end noget andet." "Der er altså ikke noget som at vandre i naturen, der på én gang kan løfte mig op og få mig til at føle mig som en del af noget større. Samtidig bidrager vandring til, at jeg bevarer jordforbindelsen, oplever nærhed og sætter mig selv i et lidt større perspektiv".

4. Naturkanon - baggrund og specifikt om Skagen/Råbjerg Mile (bilag 8d)

www.mst.dk/friluftsliv/danmarks-naturkanon

En kanon betyder en beskrivelse, der tjener som rettesnor eller forbillede.

Danmarks Naturkanon blev første gang præsenteret i 2009 af miljøminister Troels Lund Poulsen. Den omfattede 216 eksempler på unik dansk natur, både den sjældne og den velkendte, herunder fx plante- og dyrearter, naturtyper og steder.

I 2018 præsenterede miljø- og fødevarerminister Jakob Ellemann-Jensen en opdateret udgave af kanonen. Den indeholder 15 steder med unik dansk natur, som samtidig er en oplevelse at besøge; tre steder i hver af landets fem regioner. Stederne er udvalgt af en jury på baggrund af en række udvælgelseskriterier samt forslag fra danskerne. Ministeren udtaler, at "Danmarks Naturkanon skal være for alle danskere. Så uanset hvor vi er i landet, skal vi for eksempel på en familietur nemt kunne besøge et sted i Naturkanonen".

Turen kan fx gå til Skagen og Råbjerg Mile, som bla. beskrives således: "Nordjylland kan noget, når det handler om danske naturoplevelser i den mere pompøse afdeling. Den type, der sætter sig i vores

Foto: Getty

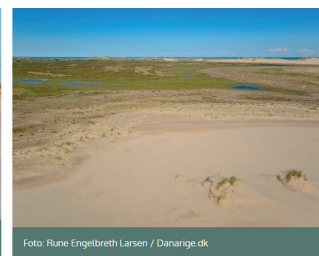

Foto: Rune Engelbreth Larsen / Danarige.dk

Foto: Getty

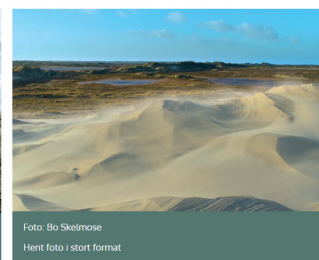

Foto: Bo Skeitnase
Hent foto i stort format

Billeder af Skagen, fra mst.dk/friluftsliv/danmarks-naturkanon/

kroppe, så vi igen husker følelsen af at være en del af noget kæmpevidunderligt stort som menneske".

5. Uddrag af digtet *Spor efter fugle* af Julie Steen Knudsen (bilag 8e)

Digtet er en sansning af naturen ned til mindste detalje; de er der endnu de mange øde strande med de fine muslingeskaller og røde køer på stranden som på et maleri af Theodor Philipsen.

Men naturen fremstår ikke blot som en stemningskabende kulisse, men også som en uomgængelig fysisk realitet. På sin egen stille måde maner digtet til opmærksomhed og ansvarlighed over for det, som konstant truer og anfægter uskylden og harmonien: plastikflasker og cigaretskod i vandkanten og bragende fly hen over de ynglende fugle.

Mennesker og natur hænger sammen og smitter af på hinanden – og måske skulle vi bare omgås træerne lidt mere nænsomt, som forstmanden siger.

6. Digtet *Uden titel* af Britta Sandquist (bilag 8f)

Ved at give stemme til et ungt menneske, hvis "gamle" synes, at det er en god idé at komme en tur på landet, forholder digtet sig kritisk til den "normale" måde at se på landskabet og naturen på.

Naturen og forholdet mellem by og land, eller måske nærmere forholdet mellem indenfor og udenfor, bliver i den grad vendt på hovedet, og blomster, dyr og landmandens jord taget under behandling. Der rokkes derved ved det nærmest vedtagne kulturelle filter, som de fleste voksne vælger at betragte naturen og landskabet igennem.

NATUREN FØR OG NU

Læreren fortæller eleverne, at de i det følgende skal forsøge at trække en linje fra romantikkens natursyn til natursynet i dag.

Eleverne inddeles i grupper, som skal diskutere nedenstående spørgsmål.

Opgaver til eleverne (bilag 9)

- Prøv at sammenligne, hvordan naturen bliver beskrevet i teksterne fra romantikken, som I har arbejdet med - og i jeres nutidige tekst. Hvordan blev ånden i naturen beskrevet dengang? Og hvordan bliver den beskrevet i jeres nutidige tekst? Hvad var vigtigt for digterjaget i romantikken? Og hvad er vigtigt for afsenderen af jeres nutidige tekst? Find forskelle og ligheder.

- Prøv at sammenligne, hvilke af begreberne fra begrebsapparatet der er i spil i teksterne fra hhv. romantikken og i dag? Find forskelle og ligheder
- Diskuter i gruppen om synet på naturen og ånden har ændret sig. Mener I, at man kan se spor af romantikkens natursyn i vore dage?

Der samles op på gruppernes besvarelser i plenum.

PÅ SPORET AF DET SKJULTE

Klassen skal nu i fællesskab se et ca. 6 min. langt uddrag af et interviewet med fotograf Per Bak Jensen, der ligger på projektets hjemmeside.

Per Bak Jensen, Snemark, 2010, Courtesy the artist and Galleri Bo Bjerggaard

Tama66, Forladte steder, Pixabay

Til læreren - om interviewet med Per Bak Jensen

Per Bak Jensen definerer sig selv som en, der går rundt og kigger på verden. Fotografiet hjælper ham med at forstå den – og ham selv.

Per Bak Jensen har en stærk fornemmelse af, at der er noget mere derude end det, han kan se med det blotte øje. Det kan være noget åndeligt eller noget helt andet; i hvert fald kan han, som han siger i interviewet, ikke sætte ord på dette såkaldt ”skjulte” eller ”andet”, som rækker ud efter os og skubber til os. I stedet forsøger han at indfange det i sine billeder.

Fælles opsamling på interviewet

- Diskuter i klassen, om nogle af begreberne fra begrebsapparatet kommer til udtryk i Per Bak Jensens udsagn.
- Læreren kan evt. spørge eleverne, om de hver især har haft en oplevelse af, at noget var skjult for blikket - men alligevel til stede.

FOTOVANDRING

På samme måde som Per Bak Jensen er en, der går rundt og kigger på verden, skal eleverne i denne opgave forsøge at gøre det samme.

- Læreren sender eleverne ud i området omkring skolen eller tager dem med på et tur til et velegnet sted, hvor de med deres mobiltelefoner skal tage billeder.
- Målet er, at eleverne indfanger et eller flere motiver, hvor de fornemmer, at der er mere end det, de umiddelbart kan se med det blotte øje. Det er vigtigt, at eleverne gør sig umage med deres fotos, da de skal indgå i en samlet udstilling.
- Når eleverne er tilbage i klassen, skal de vælge det foto, som bedst beskriver den oplevelse, de ønsker at formidle. Eleverne skal give deres valgte foto en titel og evt. redigere det.
- Med udgangspunkt i deres valgte foto kan eleverne udtrykke "om" og "hvor" det åndelige findes i deres eget liv.
- De valgte fotos printes ud og udstilles i klasse-lokalet eller på skolen.

AFSLUTNING

Læreren laver igen koordinatsystemet fra fase 1 (side 26) på gulvet og beder derefter eleverne placere sig det sted i koordinatsystemet, som de nu mener udtrykker deres svar på spørgsmålet:

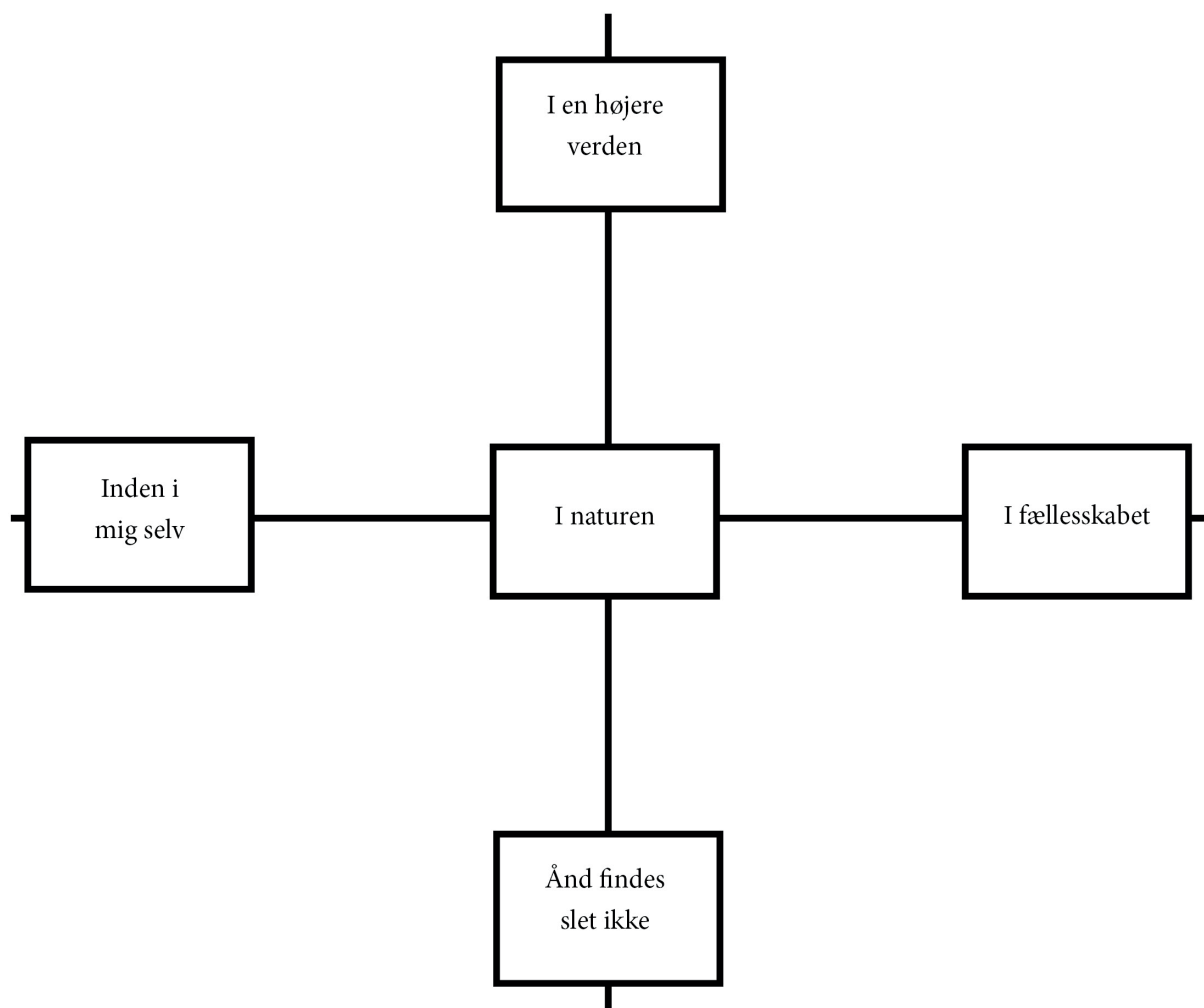
Hvor befinder ånden sig?

Målet med øvelsen er at undersøge, om elevernes forståelse af og syn på ånd/det åndelige har ændret sig siden forløbets start.

Læreren finder billedet af elevernes placering fra fase 1 frem og viser det til eleverne på smartboardet.

Elevernes position i fase 1 sammenlignes med deres nuværende position - og det undersøges i fællesskab, hvorfor nogle elever evt. har valgt en anden placering end den, de havde ved forløbets start, eller hvorfor de ikke har flyttet sig.

MODEL: HVOR BEFINDER ÅNDEN SIG?

BESØG I EN LOKAL KIRKE

1-1,5 klokketime

Besøget kan lægges ind hvor som helst i arbejdet med projektet.

Besøget i kirken

Klassen besøger den lokale kirke, hvor der vil være planlagt forskellige undervisningsaktiviteter med tilknytning til emnet "ånd".

Ånd, helligånd og vind

I kirken vil eleverne møde emnet ånd fra en ny vinkel. Åndens udtryk i Bibelen er ofte knyttet til blæst eller vind. Derfor vil præsten formidle nogle centrale bibelsteder om ånd, således at også kompetenceområdet "Bibelske fortællinger" tilgodeses. Præsten udfolder endvidere helligåndsbegrebet for eleverne.

Pinse, Pixabay

